

AHNEITA ISÄNTIÄ JA KIITTÄMÄTTÖMIÄ
EVAKOITA
TALVISODAN VÄESTÖNSIIRTOJEN KOKEMUSHISTORIAA

FT Tuomas Tepora
21.4.2016

SODAN HENKI-KAUNIS JA RUMA

TAIVASOTA

WSOY

TUOMAS TEPORA

Evakuointi 1939-40

- ▣ Ensin YH:n aikana syksyllä 1939 – osa palasi ennen sodan alkua
- ▣ Sodan alettua ensin sotatoimialue ja rintamalinjan vetäytyttyä uusia alueita
- ▣ Sodan jälkeen koko luovutettava alue
- ▣ Yli 3500 siviiliä jäi vihollisen puolelle sodan alettua Raja-Karjalassa ja Kainuussa
- ▣ 430 000 evakkoa (mukaan lukien hankolaiset)
- ▣ Jatkosodan aikana 280 000 palasi Karjalaan, syksyn 1944 evakuoinnin aikana myös Lapin evakuointi: evakkojen määrä lyhyen aikaa yli 16 % väestöstä (pysyvästi evakuoituja 11 %).

Siirtoväen mielialojen kartoitusta

- ▣ Talvisodan ja välirauhan mielialaraportit
- ▣ Kerätty muistitieto
- ▣ Vastaanottaneiden paikkakuntien asenteet esillä hyvin mielialaraporteissa

Miltä siirtoväestä tuntui?

- ▣ Kielteisiä kokemuksia:
 - ▣ 1. ”ryssittely”, eritoten ortodoksiset karjalaiset, mutta ei yksinomaan

Pohjois-Savo

- ▣ Paljon ortodoksista siirtoväkeä
- ▣ Monet paikalliset pitivät venäläisinä (etenkin jos venäläisperäinen tai karjalankielinen sukunimi)
- ▣ Paikoin rasismia (täisaunat, karjalaisten ”epähygieenisuus”)
- ▣ Kun sodan aikana nimitettiin ”ryssäksi”, tarkoitti sen viholliseen samastamista: ei tarvinnut antaa omastaan
- ▣ Ei rajoittunut vain Ylä-Savoön

- ▣ 2. irtolaisiksi, mustalaisiksi, huutolaisiksi nimittäminen, ”orjamarkkinat”
- ▣ 3. Evakoista taloudellisesti hyötymään pyrkiminen

Häme

- ▣ Muistitiedossa ja mielialaraporteissa erityisesti Häme ei esiintynyt edukseen siirtoväkeen suhtautumisessa
- ▣ Mielialantarkkailijat kiinnittivät huomiota monien paikallisten isäntien kylmäkiskoisuuteen
- ▣ Ei vain legendaa
- ▣ Tärkeä syy: maanomistus Hämeessä jakautui suurtilallisten ja pientilallisten kesken epätasaisesti. Karjalaiset maaseudun asukkaat pienviljelijöitä. Hämäläiset suurtilalliset kokivat uudet tulokkaat uhkana.
- ▣ Ei kuitenkaan rajoittunut vain Hämeeseen: Varsinais-Suomi ja Satakunta, Uusimaa

- ▣ ”On useitakin sellaisia talollisia, joitten ilmeinen tarkoitus on hyötyä siirtolaisten kustannuksella. Koetetaan järjestää siirtolaisten huolto siten, että saadaan maatalouden tuotteista mahdollisimman hyvä hinta näin kotona kaupaten. Eräs hämäläinen opettajatar taas oli ollut huomaavinaan, että on niitä, jotka pitävät karjalaista alempaan ihmisrotuun kuuluvana. Usea on maininnut, että on sijoituspaikkoja, missä siirtolaiset saavat aina tuntea kodittomuuden tunnetta liian selvästi talonväen käyttäytymisen johdosta. On taloja, jossa jännitystä on molemmin puolin, mutta sitä koetetaan peittää, vaikka se siitä tulee päivä päivältä ikävämmäksi.”
(mielialaraportti 17.2.1940, Kuopio)

- ▣ 4. Syntipukittaminen (sodan syytyminen karjalaisten syytä, "viinapirun" tuominen sijoituspaikkakunnalle)
- ▣ 5. Molemminpuoliset kulttuurierot, mm. ruokakulttuurissa (tosin Suomi oli lopulta hyvin homogeeninen maa)

Miltä vastaanottajista tuntui?

- ▣ 1. Laiskat ja kiittämättömät evakot
- ▣ 2. Taloudellinen rasite
- ▣ 3. ”Mitä lähditte kiertämään?”
- ▣ 4. Panettelevat karjalaiset: siirtoväen hampaissa erityisesti vastaanottaneiden pitäjiä silmäätekevät. Syntipukkien osoittaminen oli kumminkin puolista.

- ▣ ”Käydessäni k.k. pappilassa oli siellä silloin 6 henkeä majoitettuna. Heistä eräs äiti kertoi, ettei häntä itkettänyt jättäessään kotinsa Suojärvellä eikä sekään, ettei hän tiennyt miehestään eikä kahdesta lapsestaan mitään, mutta tähän taloon tullessaan hän itki. Ilman paikallisia viranomaisia he nim. eivät olisi lainkaan päässeet taloon sisään yöllä. Ennen Hämeeseen tuloa he olivat olleet viikon päivät sijoitettuina Joutsenon taloihin ja muistivat niitä päiviä erikoisen hyvällä vastapainolla täkäläiselle huolenpidolle.”
(mielialaraportti 17.12.1939, Koski H.1.)

Myönteisiä kokemuksia

- ▣ Julkiset myötätunnon eleet, vastaanottojuhlat
- ▣ Pienet myötätunnon eleet, ystävällinen kohtelu jäi aina mieleen
- ▣ Siirtoväki julkisten seremonioiden ja myötätunnon kohde, mutta ilman viranomaisten välitystä alkoi syntyä ongelmia.

Rintamamiesten paluu jännitti

- ▣ ”Siirtoväen keskuudessa äärimmäistä katkeruutta. Siirtoväen naisia nimitetään monin paikoin Lounais-Suomessa ja Hämeessä ryssiksi. Nämä taas tiedoittavat miesväelleen ja uhkaavat, että kun miehet pääsevät lomalle, tämä kostetaan. Tavannut miehiä lomalla, jotka aivan hurjina, että nyt lasketaan verta ja katsotaan, kuka ryssä on.

(mielialaraportti 5.4.1940, laatija nimeämätön yliopiston professori)

Toteutumaton kielisuhteiden muutos

- ▣ Moskovan rauhan jälkeen siirtoväkeä asutettiin myös enemmistöltään ruotsinkielisiin pitäjiin.
- ▣ Herätti syksyllä 1940 äänekkäitä vastalauseita ruotsinkielisillä seuduilla
- ▣ Jatkosodan jälkeen tästä luovuttiin
- ▣ Vähän tutkittu aihe: talvisodan seurauksena Suomessa oli tapahtumassa merkittävä paikallisten kielisuhteiden muutos
- ▣ Kirja tekeillä

Kiitos!

Evakkoja Kotkassa marraskuussa 1939. SA-kuva.

